

Ahmet Rasim'in "Külliyyât-ı Say ü Tahrir" Adlı Eserinde Halkçı ve Ansiklopedist Tavrı

Hacer GÜLŞEN*

Öz: Bu makalede Ahmet Rasim'in "Külliyyât-ı Say ü Tahrir" adlı eserinde yer alan makalelerinde halkçı ve ansiklopedist tavrı üzerinde durulacaktır. II. Abdülhamit devrinde çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış musâhabe ve makalelerden oluşan "Külliyyât-ı Sây ü Tahrir," İstanbul'da 1325 (1907) yılında, Şirket-i Mürettibiye Matbaası'nda, kitapçı Nasrullah tarafından basılır. Ahmet Rasim, makalelerinde, dilde ve edebî düşüncede millî olanı almak ve başka milletlerin kültür kaynaklarına da başvurarak bir terkibe ulaşmak ister. Onun, Külliyyât-ı Sây ü Tahrir'de kullandığı kaynakları, Doğu-Batı medeniyetine ait bilgileri okuyucularına aktarmak isteyen bir ansiklopedist olduğunu da gösterir. Ahmet Rasim'in bütün makalelerinin dil açısından tahlili, Osmanlı'nın çok unsurlu kültür mozağını ortaya çıkarır. Kullandığı çok sayıda sözlük ve ansiklopedi, yazarın zengin bir dil malzemesine sahip olduğunu da gösterir. Ahmet Rasim, zaman zaman kelimeciliğe düşerse de bu ansiklopedik bilgi vermek isteğinden kaynaklanır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Rasim, Edebiyat, Dil, Üslup, Ahmet Midhat

---

* Prof. Dr., Gelişim Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. İstanbul/TÜRKİYE. hgulsen@gelisim.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0003-2470-5227>

Geliş Tarihi / Received: 02 Ocak 2025/ 02 January 2025
Kabul Tarihi / Accepted: 10 Şubat 2025 /10 February 2025

Populist and Encyclopedist Attitude in Ahmet Rasim's Work Called "Külliyyât-ı Say ü Tahrir"

Abstract: This article will focus on the populist and encyclopaedic attitudes in Ahmet Rasim's articles in his work entitled "Külliyyât-ı Say ü Tahrir." "Külliyyât-ı Sây ü Tahrir," which consists of companions and articles published in various newspapers and magazines during the reign of Abdulhamid II, was printed by the bookseller Nasrullah at the Şirket-i Mürettibiye Printing House in Istanbul in 1325 (1907). In his articles, Ahmet Rasim wanted to take what is national in language and literary thought and create a composition by drawing on to the cultural resources of other nations. The sources he used in "Külliyyât-ı Sây ü Tahrir" also show that he was an encyclopaedist who wanted to give his readers information about Eastern and Western civilizations. A linguistic analysis of all Ahmet Rasim's articles reveals the multifaceted cultural mosaic of the Ottoman Empire. The numerous dictionaries and encyclopaedias he used show that the author has a rich linguistic material. Although Ahmet Rasim sometimes lapses into literalism, this stems from his desire to provide encyclopaedic information.

Keywords: *Ahmet Rasim, Literature, Language, Style, Ahmet Midhat*

Giriş

Millî bir edebiyat taraftarı olmakla beraber, Batı'dan gelen yeniliklere de açık olan Ahmet Rasim (1864-1932), Türk dilinin hayatı her türlü görünüşü ile ifade edecek genişlik ve zenginlik kazanmasına hizmet etmiş bir yazardır. Yazarın edebî faaliyetlerinin asıl merkezini gazetecilik oluşturur. “Durma yaz!” onun için bir semboldür. Yazıları kendi dönemine olduğu kadar basın tarihine de ışık tutar. Milli bir edebiyat anlayışından yana olan Ahmet Rasim, Şerif Aktaş'ın ifadesine göre “zevk-i millî ve irfân -ı ümmetin muhassalası ne ise” ona uymanın yerinde olacağını düşünür. Böylece sanat ve edebiyat anlayışını da ortaya koymuş olur (Aktaş, 1987:59).

1. “Külliyât-ı Say ü Tahrir”

“Külliyât-i Sây ü Tahrir,” İstanbul'da 1325 (1907) yılında, Şirket-i Mürettibiye Matbaası'nda, kitapçı Nasrullah tarafından basılır. Bu makalede Ahmet Rasim'in Külliyât-ı Say ü Tahrir adlı eserinde yer alan makaleler yazarın dil ve üslûp özelliklerine bağlı olarak incelenmiştir.

Ahmet Rasim'in “Külliyât-i Sây ü Tahrir”deki üslûbu, yazarlığının üç önemli niteliğini de bize gösterir. Bunlar sanatkarlığı, halkçılığı ve ansiklopedist tarafıdır:

a. Sanatkâr Ahmet Rasim

Edebiyat münakaşalarında Servet-i Fünûn neslinin karşısında hareket etmesine rağmen, Ahmet Rasim'in üslûbunda, Servet-i Fünûn döneminin sanat anlayışının izlerine rastlamak mümkündür. Özellikle bahar ve mehtap tasvirlerinde yazar, uzun cümleler ve zincirleme terkipler kullanır: “Gurûbtan evvel semâda esîri bir havâ-yı kebûdi içinde ağır ağır intibâ-pezîr olan müressemât gibi belirerek gâh lebenî, gâh harîrî bir iltimâ-i tedrîci ile yükselen bu şekl-i güzîn, güneşin son şuaâtı arasında kendisini gizleye gizleye semt-i re'se doğru ilerler, akşamın karanlığı arttıkça gûya taraf-ı binâ-gûş-ı dilberi örtlen siyah saçlar arasında taalluk edip kalmış bir hilâl-i murassa gibi parlar (Ada'da Ada Tavşanları).”

Zaman zaman Servet-i Fünûncular gibi tabiatı canlı kılarak beşerileştirme yapar: "Yalnız soğuklar, yağmurlar sümbüllerin turesini perişan etmiş... lâlelerin ağzını kapamış (Musâhabe-i Rebiyye)."

"Akarsuların zembere-i hâtır - nevâzını dinleyerek (Eyyâm-ı Tenezzüh- Boğaz'ın Anadolu Kıyısında)."

"Külliyât-i Sây ü Tahrîr"de Ahmet Rasim, maada, badehû, filhakika, bahusûs, ekseriya ve maahaza gibi Osmanlıca zarf, edat ve bağlaçları çokça kullanır.

b. Halkçı Ahmet Rasim

Ahmet Rasim'in edebî faaliyetlerinin asıl merkezini gazete oluşturur. "Külliyât-i Sây ü Tahrîr," yazarın gazete sohbet ve makalelerinden derlenmiş bir kitaptır. Bir gazetenin çok okunması için seçilen konular ve onları anlatış tarzı çok önemlidir. Gazetecinin halkın diliyle halka hitap etmesi ve bu yolla halkın nabzını elinde tutması gerekir. Ahmet Hamdi Tanpınar da gazetecinin hedefinin halka hitap olduğunu şu sözlerle açıklar: "Filhakika yeni Türkçe, gazetenin etrafında kendini bulur. Dil o zamana kadar görülmemiş bir sarahatin terbiyesini alır ve adım adım genişleyen bir dünya görüşü ile beraber kendi de genişler" Ahmet Rasim'in dilinin tasvirleri dışında sade olması gazeteci olmasına bağlanabilir." (Tanpınar, 1988: 250)

Yazı hayatına Ahmet Midhat Efendi'nin Tercümân-i Hakikat'inde başlayan Ahmet Rasim'de Midhat Efendi'nin üslûbunu andıran taraflar vardır. Yazar makaleden çok sohbeti andıran bu yazılarda sık sık kendi varlığını duyurur: "Boğaz'da saatlerce gezinmekten biraz yorulduk. Gönül İshak Ağa çeşme-i sârının kenarında, akarsuların zembere-i hâtır - nevâzını dinleyerek bir kahve içmek, biraz istirâhat etmek arzusunda" (Eyyâm-ı Tenezzüh - Boğaz'ın Anadolu Kıyısında). Burada sohbet adamı Ahmet Rasim, âdeta okuyucusunun elinden tutarak ona İstanbul'u gezdirir. Ahmet Midhat Efendi gibi o da zaman zaman okuyucusuna hitap eden, ona sorular soran bir meddah tavrı takınır: "Dikkat ediyor musunuz? Orta sular da

şarıltılı bir sürat-i cereyân hâsıl oldu. Şimdi her iki sâhile bakın” (Eyyâm-ı Tenezzüh- Boğaz’ın Anadolu Kıyısında). “Teşbihime ne gülüyorsunuz?” (Birinci Mâhtâb).

Eserde yer alan diyaloglar, deyimler, atasözleri, argo ifadeler, şahısların konuşmalarında görülen taklidî üslûp, Ahmet Rasim’in üslûbunun halkçı tarafını bize gösterir. Diyaloglar daha çok “Musâhabe-i Rebiyye”, “Sokakta”, “1 Nisan-i Efrenci”, “Otuz Bin Fransız Lirası!”, “Vapurda” ve “Kavun” adlı yazılarda yer alır. Ahmet Rasim’in dili diyaloglarda oldukça sadedir. Şu örnekler hayatın içerisinde her zaman karşılaşılabileceğimiz türden konuşmalardır: “Ayol biz ne bilelim Kadıköy vapuru dedik” (Vapurda). “Ay içime sıkıntı geldi. Almayacağım, haydi hem şehrim...” (Kavun).

İki ya da daha fazla sözcükten meydana gelen, çoğunlukla kendi öz anlamının dışında yeni bir anlam veren ve yazıya ya da konuşmayı daha da güzelleştiren söz bölümüne deyim denir. Ahmet Rasim’in “Külliyât-i Sây ü Tahrîr”de kullandığı bazı örnek deyimler, anlamları ve eserde geçtikleri cümleler ile birlikte alfabetik sırayla aşağıda verilmiştir:

1- Ardı arası kesilmemek: Arka arkaya, sürekli olarak gelmek. “Esbâb-i feyezândan biri de ardı arası kesilmeyen yağmurlardır” (Yine Bu Bahara Dâir).

2- Arka üstü: Sırtı yere gelecek biçimde. “Kucağımdaya durmuyor. Arkası üstü yatmak istiyor” (Mehtap). (Bahadınlî, 1984: 5).

3- Câna minnet bilmek: Arayıp da bulamadığı şeylerden saymak. “Fen, onun kâininden, tüveycinden a’zâ-yı tabiiyyesinden, vüreykâtından ufacıcık bir hacle-i tenâsül, fakat büyücek bir lem’agâh-ı feyz olduğunu görüp anladığı için ensâl-i umûmiyyesîne bağban olmayı câna minnet bilmiştir” (Subh-i Rûşen).

4- Can acısı: Vücudun bir yerinde duyulan şiddetli acı “Çocuk hem korkusundan hem de can acısından ağlamaya başladı” (Sokakta).

5- Dört dönmek: Bir işi yapmak için durmadan şuraya buraya koşmak. "Ay ile beraber yürümek hevesiyle koca meydanı dört dönerdim" (Mehtap).

6- Eciş bücüş: Hiçbir yeri düzgün olmayıp çirkin bir biçim almış bulunan. "... sûretinde zapt etmişlerdir ki kurbağa kadar eciş bücüş (Yine Bu Bahara Dâir).

7- El sunmak: El uzatmak, yaklaşmak, istemek. "Garsonlar kavun deyince: - Ena, peponi (peponia) dedikten sonra tabağa peçetenin kenarıyla tutarak, gûya en nâdide bir şey getiriyormuş gibi çekirdekleri üzerinde getirdikleri dilimlere el sunmak epeyce bir fedakârlık hükmündedir" (Kavun).

8- Geri almak: Söylediğinin doğru olmadığını, söylenmemiş sayılmasını bildirmek. "Ben mâ-hüve'l-hakkını söyledim, sözümü geriye almam" (Feryâd-ı Andelib).

9- Göz alıcı: Alımlı, güzelliği ilgi çeken, göze çarpan. "Güneş kamerde doğar doğmaz bütün eşyâ-yı mütesâviyi şedîd, göz alıcı bir ziyâ ile tenvîr eder" (Birinci Mâhtâb).

10- Göz gezdirmek: Fazla dikkat göstermeden incelemek. "Yuvalarının yerini bildiğim için saçağa doğru baktım. Yuva yok. Yere göz gezdirdim" (Kırlangıçlar).

11- Gözden geçirmek: Okumak, niteliğini anlamak için her tarafına bakmak, durumu incelemek. "Sonra tevârîh-i kadîmemizde mevcût olan ahvâl-i umûmiyyesini gözden geçiririz" (Eyyâm-ı Tenezzüh- Anadolu Kıyısında -3-).

12- Göze almak: Yapmaya karar verdiği iş dolayısıyla karşılaşılabileceği tehlikeyi kabul etmek. "...bir harik esnâsında dişî leyleğin biri henüz uçamayan yavrularını bir türlü terk etmeye kıyamayarak alevler içinde helâk olmayı göze aldırılmıştır (Âmeden-i Lâklâk).

13- Gözleri süzülme: Göz kapakları birbirine yaklaşmak. "Bu halinde samur kaşları fırça ile yukarıya kaldırılmış, gözler süzülmüş, yanakları sıkı perdâht edilmiş" (Harf-Endâz).

14- Gözlerine inanmamak: Gördüğü şeyi bir türlü gerçek saymamak. “Gözlerime inanayım mı?” (Birinci Mâhtâb).

15- İş işten geçmek: Daha önce davranılmadığı için bir fırsat kaçırılmış, artık o işi yapma imkanı kalmamış olmak. “Perükâr, uğradığı tuzağı anlar ama iş işten geçer” (1 Nisan-ı Efrenci).

16- Kırık dökük: parça parça, düzgün olmayan. “Şu kırık dökük tercümenin delâletiyle dahi zâhir oluyor ki garbın da bu hayvanlara bir ibtilâsı var” (Yine Bu Bahara Dâir).

17- Konu komşu: Komşular ve oraya yakın yerde oturanlar. “ - Ne diyeceksin. Herif söyleniyor. Konuya komşuya rezil olacağız” (Otuz Bin Fransız Lirası).

18- Kulaklarını dikmek: Dikkat kesilmek (Hayvan için). “Görseniz, kulaklar dikilmiş o minimini gözler bir hülya-yı intizâra dalmış gibi sâbit, bize bakıyorlar” (Ada’da Ada Tavşanları)

19- Meydan vermek: Kötü bir olayın gerçekleşmesine sebep olmak : “Feyezân alelumum mecârî-i miyâhın kendi yaptıklarından çıkararak etrafa taşması, tesâdüf ettiği mahalleri basması demek ise de suların bu türlü savleti bazı hadd-i marûfu tecâvüz ederek hattâ tahrîb-i mebânî ve mâzallah ziyâ-i nüfûs gibi muhâtarâta da meydan verir” (Yine Bu Bahara Dâir).

20- Meydana çıkmak: Belli olmak, ortada kendini göstermek. “Mâi, kırmızı sık satrançlı büyücek, dolgun bir bohça meydana çıktı” (Vapurda).

21- Nefes nefese gelmek: Soluk soluğa gelmek. “Üst baş çamur içinde olduğu halde nefesi nefesine gelir” (1 Nisan-ı Efrenci).

22- Ödünü kopmak: Çok korkmak. “Bu zât bir defa da Luvr (Louvre) müzesinin iyice muhâfaza edilmediğini isbât etmek için orada bulunan Sarkofaj (Sarcophage) lahitlerden birinin içine gizlenmiş ve bekçilerden birinin gezindiği sırada birdenbire zuhûr ederek adamcağızın ödünü koparmış idi” (Gazete

Muhabirîni).

23- Sabahı dar etmek: Sabahı zor yapmak. "Perükâr, sabahı dar eder" (1 Nisan-ı Efrenci).

24- Sazına bülbül konmak: Çok güzel çalmak. "Bizde sazına bülbül kondurmuş diye yâd edilen esâtize-i mûsikiden kimse göremedik ama sazının yanına celp edeni gördük" (Fer-yâd-ı Andelib).

25- Ters yüz geri dönmek: Gittiği yerden istediğini almadan dönmek. "Sizin dükkâna gitti derler. Ters yüzüne döner" (1 Nisan-ı Efrenci).

26- Tüyleri ürpermek: Üşümekten, korkudan vücuttaki kıl köklerinin kabarması. "Erkek yuvaya girmek için çabalar, çalışır. Fakat refîkası tüyleri ürpermiş, gagasını dikmiş olduğu halde kemâl-i şiddetle kovar" (Âmeden-i Lâklâk).

27- Yana yakıla: Acıyla kıvranmak. "Paskalyanın takarrübü hasebiyle masârife gireceğini, kendisine lâ-akall dokuz on lira lâzım olduğunu yana yakıla anlatır" (1 Nisan-ı Efrenci).

28- Yan yan bakmak: Düşmanca bakmak. "Karşıdaki bakkala henüz ağzına attığı lokmayı çiğnemedi yutturup boğulmadığına teşekkürle yan yan baktıran satıcıyı çağırın da pazarlık edin" (Kavun).

29- Yan yana durmak: Biri ötekinin sağında ya da solunda olarak birbirinin yanında olmak. "Hele som tarlalarda bunların yan yana durmasından hâsıl olan manzara pek latîftir". (Menekşeler, Lâleler).

30- Yola düzülme: yola çıkıp yürümeye koyulmak. "Pişirilen kahveyi içmeyi unuttur. Oradan da alelacele kalkarak yola düzülür (1 Nisan-ı Efrenci).

Ahmet Rasim, atasözlerinin çoğu, tabiata dayalı sembollerden hareket eden Fransız atasözleridir. Yazarın, Fransız halk kültüründen yararlanması ondaki eklektik zevki göstermesi açısından önemlidir. Aynı zamanda bu atasözleri, milletlerin

ortak tecrübelerinden ortak hayat felsefelerine ulaşmalarının da güzel bir örneğidir. Ahmet Rasim'in kullandığı atasözü örnekleri şunlardır:

1- “Mart her kışın ayından bir hafta almış” (Menekşeler, Lâleler).

2- “Nisan insanlara, mayıs hayvanlara rahmettir” (Bu bir Fransız atasözüdür. Bu söz ile nisan yağmurlarının buğdaya, mayıs yağmurlarının ise otlara faydalı olduğu belirtilmektedir (Musâhabe-i Rebiîyye).

3- Nisanda çalışmayan çiftçi sonbaharda mahsul alamaz (Musâhabe-i Rebiîyye).

4- Nisanda ra'd ü berk hayır haberdir (Nisanda gök gürlemesi ve şimşek hayırlı haberdir) (Fransız atasözüdür), (Musâhabe-i Rebiîyye).

5- Nisanda bulut, mayısta çiğ. (Fransız atasözüdür), (Musâhabe-i Rebiîyye).

6- Yağmurlu nisan, rüzgârlı mayıs, mahsullü bereketli yıl (Fransız atasözüdür), (Musâhabe-i Rebiîyye).

Ahmet Rasim'in kullandığı argo kelimelerden piyasa etmek, “Harf-Endâz” ve “Kumru” adlı yazılarda geçer. Piyasa etmek “dolaşmak” mânâsına gelir. “Sokakta” adlı yazıda geçen kıyak kelimesi ise benzerlerinden üstün olan, güzel ve hoş anlamında argo bir kelimedir. “Otuz Bin Fransız Lirası!” adlı yazıda, “ - Ne diyeceksin. Herif söyleniyor” ya da “ - Ekle-yelim de herifi savalım” tarzındaki konuşmalarda, “1 Nisan-ı Efrenci”de geçen, “Erkenden mösyönün hânesine damlar” ve “Kavun”da, “ - Biz de mi top atalım?” tarzındaki konuşmalar da bu gruba giren ifadelerdir. Şive taklidine “Kavun” adlı yazıda rastlarız: “Hem konuşuruk, hem pazarlık ederük”. Ahmet Rasim’de şive taklidinden çok ses taklitleri vardır: “... taş der-yâya düşünce” (Eyyâm-ı Tenezzüh- Boğaz’ın Anadolu Kıyısında) Çat, çat! Hu! - Kapı çalınıyor” (Otuz Bin Fransız Lirası!) Ahmet Rasim, satıcıların seslerini bize âdeta duyurur “Bir

ses. Birinci hecesi ince, ikinci hecesi kalın, titrek: - Süt..... çü. Arkasından bir ses daha. Bu da iki heceli. Fakat gür, kalın, hid-det- âmûz. - Si..... mit. (Musâhabe-i Rebiyye) Yazar farklı ağızlardan da kelimeler kullanır. Örneğin "Mehtap" adlı yazısında geçen "ünlemek" kelimesi, Edremit ve Balıkesir çevrelerinde kullanılan bir kelimedir. (Caferoğlu, 1940: 14)

c. Ansiklopedist Ahmet Rasim

Ansiklopediler, sözlükler ve bazı Batı gazeteleri, Ahmet Rasim'in başvuru kaynaklarıdır. Yazar, buralarda edindiği bilgileri halka aktarmak arzusundadır. Prof. Dr. Şerif Aktaş'a göre Ahmet Rasim, Avrupa'nın idrak ettiği edebî ve teknik gelişmelerden, geçmiş dönemlerdeki Türk hayatını zenginleştiren çeşitli unsurlardan ve halkın zihnî, bedenî faaliyetlerinden okuyucusunu haberdar etmek ister. Ahmet Rasim'in ansiklopedist bir yazar olduğunu söylemek onun çalışma alanını ve tarzını belirlemek demektir (Aktaş, 1987).

Ansiklopedi ve sözlüklerden yararlanan Ahmet Rasim, onlara dayanarak bazı varlık veya kavramların tariflerini yapar: "Eyyâm-ı Tenezzüh- Anadolu Kıyısında -3-" adlı makalesinde "Üsküdar" adının nereden geldiğini Burhan-ı Katı tercümesinden araştırır: "Üsküdar: Zamm-ı kâf-ı Fârisîyle menzilhâneye derler ve menzil atına dahi denir."

Ahmet Rasim, kaynaklara dayanarak aynı varlığa çeşitli dillerde verilen adları sayar. Bizim kelebek dediğimiz varlığın başka dillerde çok sayıda karşılığı vardır. "Kelebek" adlı makalesinde yazar bu isimleri sayar:

1- Yunanlılar psuche ve petomenê psuché.

2- Bengal lisanında ve Sanskritçede propâgatiye benze-yen progapati, progâpati.

3- Hindistan'da "âle-i muhayyel" ile rîşi.

4- Eski İranlılar deabhande.

5- Kymrılar, gloyudun yani Allah'ın parlak olan böceği ve değişmiş, başkalaşma geçirmiş mânâsına gelen eiliz.

6- İskandinavlar'da drangr kurtçuk, tayf.

7- Eskiden Kuzey Macaristan'da oturan kavim şûle-ani, sâhire.

8- Mançu lisanında tonton.

9- Malezyalılar rama rama.

10- Araplar farfara, Acemler pervâne dedikleri halde biz Acem'in pervânesini akşam kelebeğine mahsus olarak kullanmaktayız. Arapçada beyazına ferâşe, nakış süslü çeşidine hır-tıd, büyüğüne yâsub denilmektedir.

11- Türklerde küçüğüne ökelik adı verilir.

12- Bask kavmi kulağa pek hoş gelmeyen şişi tola -şişi tara derler.

13- Brezilya'nın eski halklarından Butokudu kabilesi ki-oku-heek-keek demektedir.

14- İtalyancası parpaillon, farfalla'dır.

15- Portekizcesi parbollata'dır.

Ahmet Rasim'in eserinde görülen önemli bir özellik de kelime çeşidi bakımından çok zengin olmasıdır. Yazılarda, Osmanlıcadaki Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerle Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Latince, Yunanca, İbranice ve Rumcadan gelen birçok kelimeye rastlamak mümkündür. Bu kelimeler, tarih boyunca Osmanlı Devleti'nin siyasî, ekonomik ve kültürel ilişkiler kurduğu toplulukların dillerinden geçmiş kelimelerdir. Aşağıda bu dillerden gelen kelimelerden birer örnek yer almaktadır. Bu örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür:

1- Yaruk: Işık, aydınlık, parlaklık > Türkçe (Birinci Máhtâb).

2- Premier: ilk, birinci, en iyi > Fransızca (Rûz-ı Hızır Münâsebetiyle Haliç'te)

3- Tonilato: Gemilerin alabileceği yükü belirleyen bir

tona eşit birim > İtalyanca (Rûz-ı Hızır Münâsebetiyle Ha-
liç'te).

4- Karambol: Kişilerin ya da nesnelerin birbirine çarp-
ması, birbiriyle çarpışması sonucu ortaya çıkan karışık durum
> İspanyolca (Sokakta).

5- Dekstrin: Nişastadan çıkanlan zamklı bir madde > La-
tince (Musâhabe-i Rebiyye).

6- Panorama: Genel görünüm > Yunanca (Eyyâm- ı Te-
nezzüh- Anadolu Kıyısında).

7- Hâzidâ: Leylek > İbranice (Âmeden-i Lâklâk).

8- Metaksas: İpekçi, ibrişimci > Rumca (Musâhabe-i
Rebiyye).

9- İstimbot: isimle işleyen küçük vapur, çatana > İngi-
lizce (Kumru).

10- Tayf: a) Uykuda görülen hayal b) Korkudan karan-
lıkta görülen hayâlet c) Fiz. Tayf > Arapça (Kelebek).

11- Gâvsâle: Kösele > Farsça (Vapurda).

12- İncimâd: Donma, buz haline girme > Osmanlıca
(Yine Bu Bahara Dâir).

Ahmet Rasim "Mozaik" ve "Menekşeler, Lâleler" adlı yazılarında kırk beş çeşit sünbül, kırk altı çeşit lâle, seksenden fazla karanfil ile on dokuz çeşit menekşe adı sayar. Bu isimler Türk bahçe kültüründe ve Batı çiçek kataloglarında yer alan adlardır. Yazar, bu çiçek isimlerini yan yana kullanır. Bu kul-
lanış Ahmet Rasim'in mutavassıt tavrı ile yakından ilgilidir. Prof. Dr. Şerif Aktaş, Ahmet Rasim adlı çalışmasında bu tavrı şu kelimelerle açıklar: "Ahmet Rasim, devrinde tam bir muta-
vassıttır. Mutavassıt tavrı, XX. yüzyıl başlarında ortaya çıkan Millî Edebiyat hareketini çeşitli bakımlardan hazırlar. Çünkü mutavassıtlar, dilde ve edebî düşüncede millî ve yerli olanla bir ihtiyacı karşılamak üzere başka memleketlerden alınan un-
surların terkiibini arzular ve bu yolda faaliyet gösterirler (Ak-
taş, 1987: 183)."

“Âmeden-i Lâklâk” adlı yazıda Ahmet Rasim, leylek kelimesinin etimolojisi üzerinde durur. Fransız dil âlimlerinden bazıları bu kelimeyi Latince *Ciconia*’dan getirdikleri halde İsveçli âlim Picté, Sanskritçeye kadar götürür. Gerçekte *ciconia* iki unsurdan oluşur. Biri “ci”, diğeri “conia”dır. Birincisi, yani “ci”unsuru Sanskritçenin soru kelimelerinden olan ve ne kadar az mânâsına gelen “ki” ve “kim”den, ikincisi yine o dilde ses çıkarmak demek olan “kan” veya “kvan”dan değiştirilerek alınmıştır. Buna göre hepsi de ne kadar az ötüyor demektir. İranlılar lâklâkı biraz hafifleterek leylek yapmışlar, biz de bu kullanışı almışız. “Birinci Mâhtâb” adlı yazısında Ahmet Rasim, ecdâdımızın erkek çocuklarına verdiği adları sayar. Bu adlar ay ve güneş gibi tabiatın iki unsurundan alınmıştır: Aytolun (Bedir), Günbek (Güneş gibi), Yaruk (Nurânî) güneş, Aybek (Ay bek), Aytekin (Ay gibi), Aydoğmuş, Gündoğmuş.

Sonuç olarak üslûbuna yönelik değerlendirmeler değiştirmekle birlikte Ahmet Rasim’i anlamak demek bir dönemin de üslûbunu anlamak, idrak etmek demektir. Örneğin bazı değerlendirmelere göre: “Ahmet Rasim yazılarında en ufak bir ayıklama, bir seçme yapmadan yazar. Tıpkı çarşıdan işe yarasın yaramasın her gördüğünü alıp eve depo eden meraklı ve acayip huylu bir insan gibi. Bu bakımdan o, okuyucuya kalemden çıkmış bir yazı değil, sanki yığınla malzeme sunmaktadır. Buna orijinallik dense de sanatkârlık denemez. Sanat bakımından zayıf olan eserin ictimâî, edebî ve tarihî değeri büyüktür (Hacıeminoğlu, 1972: 215).” Bununla birlikte Orhan Şaik Gökyay’ın da ifade ettiği gibi “bir tek Ahmet Rasim’i ortaya çıkarmak, Türkçe’nin yarı sözlüğünü yapmak olacaktır (Gökyay, 1969).”

Sonuç

Bu makalede Ahmet Rasim’in “Külliyyât-ı Say ü Tahrir” adlı eserinde yer alan makalelerinde halkçı ve ansiklopedist tavır üzerinde durulmuştur. Bu amaçla “Külliyyât-ı Say ü Tahrir” adlı eserde yer alan makaleler dil ve üslûp özelliklerine bağlı olarak incelenmiştir. Külliyyât-ı Say ü Tahrir 1325 (1907)

yılında İstanbul'da Şirket-i Mürettibiye Matbaası'nda, kitapçı Nasrullah tarafından basılır. Yazar, bu makalelerinde dilde ve edebi düşüncede millî olanı almayı ve başka milletlerin kültür kaynaklarına da başvurarak bir terkibe ulaşmayı arzu eder. Ahmet Rasim'in bütün makalelerinin dil açısından tahlili, Osmanlının çok unsurlu kültür mozağini ortaya çıkarır. Kullandığı çok sayıda sözlük ve ansiklopedi, yazarın zengin bir dil malzemesine sahip olduğunu gösterir. Ahmet Rasim, zaman zaman kelimeciliğe düşerse de bu ansiklopedik bilgi vermek isteğinden kaynaklanır. Hakkında yapılan değerlendirmeler çok çeşitli olsa da bir tek Ahmet Rasim'in dil varlığını ortaya çıkarmak bir devri anlamak ve idrak etmek demek olacaktır.

Kaynaklar

Ahmet Rasim (1325/1907). Külliyât-ı Sây ü Tahrir, İstanbul: Şirket-i Mürettibiye Matbaası.

Aktaş, Ş. (1987). *Ahmet Rasim*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Bahadınlı, Y. Z. (1984). *Türkçe Deyimler Sözlüğü ve Kaynakları*, İstanbul: Hür Yayınevi.

Caferoğlu, A. (1940). *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme-I*, İstanbul: Burhanettin Basımevi.

Gökyay, O. Ş. (1969). *Eşkâl-i Zaman*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.

Hacıeminoğlu, M. N. (1972). "Ahmet Rasim'de Dil ve Üslûp," İstanbul: *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, (1), 197-216.

Tanpınar, A. H. (1988). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 7. Baskı, İstanbul: Çağlayan Kitabevi.